

Posudek vedoucího disertační práce

Název disertace: Mobility of individuals and populations in the prehistoric period. Confrontation of archaeological, ethnological and natural scientific methods.

Autor disertace: Mgr. Václav Hrnčíř

Ústav pro archeologii, Filozofická fakulta UK Praha

Václav Hrnčíř byl posluchačem bakalářského a magisterského programu archeologie na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové. V rámci pregraduálního studia absolvoval semestrální pobyt Erasmus na University of Sheffield ve Velké Británii. Magisterské studium absolvoval Hrnčíř v roce 2015 diplomovou prací s názvem „Otroctví v předliterárních společnostech a možnosti jeho archeologického poznání“. Podařilo se mu prokázat dosud neindikovanou korelaci otroctví či otrokářství s metalurgií, což velmi dobře pasuje na situace v některých obdobích prehistorie či rané doby dějinné. Práce byla publikována v Archeologických rozhledech¹ a také v impaktivním periodiku Cross-Cultural Research.² Už tímto tématem se Václav Hrnčíř etabloval jakožto badatel orientovaný na studium kulturních a sociálních aspektů archaických společností v mezikulturní perspektivě.

Postgraduální studium nastoupil Mgr. Hrnčíř na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v doktorském studijním programu archeologie. Tématem disertační práce se stalo poznání mobility jednotlivců i celých populací v prehistorii (název disertace: Mobilita osob a populací v předhistorickém období. Konfrontace archeologických, etnologických a přírodovědných metod). Velmi rád jsem se stal vedoucím dané práce, protože mě dané téma a Hrnčířův přístup velmi zajímaly. Už na počátku však bylo jasné, že moje odbornost nebude z hlediska supervize disertace dostačující, a proto student navázal kontakt s univerzitním pracovištěm specializujícím se na otázky mobility a migrací v holandském Leidenu. Zde pak pod vedením Jasona Laffoona strávil semestr coby stážista programu Erasmus. Z daného pobytu vzešla publikace zaměřená na možnosti identifikace mobility u dětí prehistorických populací. Práce byla publikována v impaktivním periodiku a stala se součástí předloženého svazku disertační práce jako první případová studie.³ Konkrétně se autor se zaměřil na úskalí analýz, které indikují dětskou mobilitu na základě bioarcheologického studia izotopů stroncia (⁸⁷Sr/⁸⁶Sr) ze zubů. Do analýzy vstoupilo 1043 jedinců ze 122 lokalit celosvětového geografického rozsahu. Výsledky ukázaly, že mobilitu dětí jako fenomén je třeba studovat v celém kontextu kulturní diverzity a nespoléhat se výhradně jen na tzv. tvrdá bioarcheologická data. Je příznačné, že tento přístup se pak stal jakýmsi ideovým programem Hrnčířovy disertace: podrobit pečlivému zkoumání výsledky oborů, které s archeologií spolupracují a jejichž data archeologové často považují za nezpochybnitelná, a proto na nich staví posun svého poznání (tzv. třetí revoluce přírodovědných oborů v archeologii).

Publikací Václava Hrnčíře si povšimli kolegové z týmu prof. Zrzavého z Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity a přizvali ho do svého projektu (Ekologické a geografické determinanty diverzifikace současného lidstva: fylogenetický přístup v globálním a lokálním měřítku - GAČR 18-23889S). V něm se Václav Hrnčíř zaměřil na mobilitu z hlediska vztahu mezi formou post-maritální rezidence a velikostí obytných staveb. Již dříve bylo totiž poukázáno na zajímavou korelaci vytvořenou vztahem mezi matrilokalitou a větší plochou obytných domů. Jinými slovy mezikulturní

data poukázala na to, že lidé v matrilokálních společnostech mají sklon obývat rozměrově větší domy. Václav Hrnčíř se s pomocí kolegů z výše zmíněného jihočeského pracoviště zaměřil na prověření toho vztahu s ohledem na fylogenetickou historii. Co to v praxi znamená? Vazba mezi matrilokalitou a velikostí domů je sice průkazná, ale dosud nebylo prověřeno, zda jednotlivé společnosti s touto kulturní kombinací nejsou navzájem spojené společným původem (fylogeneticky). Pokud by to byla pravda, korelace matrilokality a velkých domů by byla výsledkem spíše latentní tradice prosté funkčního sociálního pozadí. Práce, kterou Hrnčíř s kolegy publikoval v prestižním impaktivním časopise Plos One toto podezření vyvrátila.⁴ Zjištění, zapojená do disertace jako druhá případová studie, jsou o to závažnější, že indikují vazbu mezi nehmotným sociálním světem (tj. typ postmaritální rezidence) a hmotnou kulturou, která zanechává dobrý archeologický odraz (půdorysy domů). Toho lze prakticky využít např. v archeologii neolitu mírného evropského pásu, kde se dlouhé domy řadí k typickému kulturnímu inventáři.

Tomuto tématu se pak Hrnčíř věnuje ve třetí případové studii disertace, která aktuálně prochází recenzním řízením v časopise Journal of Anthropological Archaeology.⁵ Zatímco výše zmíněná mezikulturně indikovaná korelace matrilokality a dlouhých domů by pro období neolitu mírného evropského pásu svědčila pro matrilokální postmaritální rezidenci, bioarcheologická data (ancient DNA, izotopy stroncia) z pohřebišť naznačují pravý opak: exogamní patrilokalitu. Hrnčířova studie se proto věnuje datové a interpretační konfrontaci obou metodických přístupů. Výchozím krokem bylo provedení hloubkové re-analýzy publikovaných izotopů stroncia z neolitických pohřebišť Vedrovice a Nitra. Na základě výsledků a provedeného mezikulturního srovnání je následně formulováno několik alternativních modelů, které mohly v neolitu platit: ambilokalita, avunkulokalita, střídavá rezidence a převažující matrilokalita. Daná případová studie upozorňuje na nebezpečí zkratkových interpretací bioarcheologických dat bez přihlédnutí k široké kulturní variabilitě. Dále ukazuje, že pojmy jako patrilokalita či matrilokalita obvykle předpokládají prostorové vymezení komunit, což však v případě archaických společností nemusí nutně platit a dělení sociálního prostoru se nemusí krýt s prostorem geografickým.

Mám za to, že Václav Hrnčíř ve své disertační práci více než dostatečně prokázal schopnost excelentní vědecké práce. A nejen to. Podařilo se mu zapojit do mezinárodních výzkumných týmů a prostřednictvím několika aktivních účastí na mezinárodních konferencích navázal perspektivní kontakty (zmnínil bych např. tým *Human Relations Area Files* z Yale v USA).

Kandidát se svou badatelskou specializací vymyká standardu obvyklému v české archeologii. Jsem přesvědčený, že to rozhodně není na závadu, ba právě naopak, protože mezikulturní výzkum spojený s kritickým propojováním výsledků bioarcheologických oborů není v našem prostředí dostatečně doceněný. Tím spíše, že jde o oblast rezonující s archeologickou teorií, na níž má mezi domácími archeology zdánlivý monopol jen jedno pojetí. Hrnčíř svou disertací prokazuje, že to není pravda a že oborová teorie má mít dynamický charakter bez zbytečných dogmat.

Předloženou disertační práci Václava Hrnčíře doporučuji k obhajobě.

v Praze 13. 5. 2020

doc. Mgr. Petr Květina, Ph.D.

vedoucí práce

-
- ¹ Hrnčíř, V., and P. Květina. 2016. Archeologické poznání otroctví. *Archeologické rozhledy* 68 (4):431-476.
- ² Hrnčíř, V., and P. Květina. 2018. Archaeology of Slavery From Cross-Cultural Perspective. *Cross-Cultural Research* 52 (4):381-405. doi:10.1177/1069397117730034.
- ³ Hrnčíř, V., and J. E. Laffoon. 2019. Childhood mobility revealed by strontium isotope analysis: a review of the multiple tooth sampling approach. *Archaeological and Anthropological Sciences* 11 (10):5301-5316.
- ⁴ Hrnčíř, V. - Duda, P. - Květina, P., et al. 2020: Identification of post-marital residence patterns in prehistory through cross-cultural research with phylogenetic control. *PLOS one* 15, e0229363.
- ⁵ Hrnčíř, V. - Vondrovský, V. - Květina, P. in per-review: Post-marital residence patterns in LBK: Comparison of different models. *Journal of Anthropological Archaeology*.